

El mestre francès del noucentisme, a l'abast

Un dels mestres del noucentisme era francès, el moralista Joseph Joubert (1754-1824). Ors el va recomanar des de 'La Veu' i a través del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya. Josep Pla va seguir el consell. Finalment s'han traduït els seus 'Pensaments'.

“Les persones de la meua edat –i fins i tot les que tenen algun any més– devem haver llegit M. Joseph Joubert, no solament amb gran profit, sinó amb una autèntica delícia”, escriu Josep Pla al seu dietari dels anys 1918-1919, *El quadern gris*.

Josep Pla, com la majoria de lectors catalans de Joubert, van llegir-lo gràcies a Eugeni d'Ors. Amb el títol “Aforística de Joseph Joubert”, el glosador va iniciar a *La Veu de Catalunya*, l'agost del 1911, una sèrie d'articles dedicats al moralista francès.

“La insistència –comenta Pla al dietari– que ha posat i posa Eugeni d'Ors a fer-nos-el llegir és un dels més grans favors que li devem.”

Eugeni d'Ors va decidir d'estendre la popularitat catalana de Joubert més enllà de les seves glosses. L'any 1918 va editar una selecció de les reflexions del pensador a la col·lecció popular Minerva, publicada pel Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya, i dirigida per ell mateix.

L'edició no arribava a les seixanta pàgines que converteixen un imprès en llibre. Només en feia, per exigències de la col·lecció, 32. L'opuscle, *Pensaments*, era un homenatge i una invitació a llegir més extensament l'autor. Llavors, una gran part de lectors catalans llegien directament en francès.

L'autor de la traducció era Pere Benavent de Barberà i Abelló (Barcelona,

L'edició popular de Minerva, del 1918.

1899 - Reus, 1974), amic de l'intel·lectual que, de forma més apassionada, va seguir l'ordre d'Eugeni d'Ors, Josep Maria Capdevila (Olot, 1892- Banyoles, 1972), fins al punt de convertir aquella passió en obsessió. Una prova: entre el 24 de febrer i el 29 d'abril del 1922, Capdevila, el primer seguidor d'Eugeni d'Ors, publica a *La Veu de Catalunya* deu articles sobre el pensador francès. Després, i en forma d'assaig, reproduirà la sèrie en el llibre *Poetes i crítics* (1925). En expressió de Pla, Capdevila, i tots els xicots la seva colla, devoren l'obra de Joubert.

El crític catòlic, a diferència de Pla, va interessar-se especialment pel vessant religiós de Joubert. Capdevila va veure en Joubert, com diu el biògraf del crític, Joan Carreras i Artau (*Josep Maria Capdevila. Ideari i política*, 2003), un dels màxims representants de la Il·lustració catòlica de la França del segle XVIII.

Era de justícia, doncs, comptar amb una traducció catalana digna i prou extensa del moralista i pensador francès que va ser tan popular i influent a la Catalunya de l'època noucentista. Només pel decisiu mestratge –mestratge literari i mestratge ideològic, i fins i tot polític– que va exercir sobre un autor de la importància de Josep Pla en la seva etapa de formació, ja se la mereixia.

Proa ha estat l'editorial que ha fet el pas. Acaba de publicar els seus *Pensaments, judicis i anotacions*, en versió de Joan Casas, a partir de l'edició establerta per Rémy Tessonneau l'any 1989 i publicada per José Corti.

És una antologia extensa –550 pàgines–, que ha estat extreta dels seus escrits autògrafs.

El Joubert essencial. Rémy Tessonneau hi proposa un “Joubert essencial” a tots aquells que se senten captivats per l'humanisme de les raons del cor que ell va destil·lar al llarg de la seva vida.

El funcionari de la Mancomunitat de Catalunya Eugeni d'Ors buscava mestres, orientadors, per a la seva acció cultural reformadora, i en va trobar un en el darrer gran moralista francès.

Més encara, el va trobar en l'escriptor a partir del qual es van anomenar *moralistes* tots els pensadors francesos anteriors a ell que s'expressaven de forma discontinua, a través de notes i aforismes.

Cal esperar l'aparició de Joubert, diu el professor Louis Van Delft (*Les moralistes. Une apologie*, 2008) per veure com es dibuixa la presa de consciència d'una certa especificitat dels pensadors moralistes.

No és fins al voltant del 1840, pocs anys després de la mort de Joubert, diu l'assagista, que, a partir del crític Sainte-Beuve, el terme *moralista* substitueix el de *filòsof* per designar autors com Montaigne o La Bruyère.

Joubert mateix es considera hereu de Montaigne pel que fa a la forma discontinua de la seva forma expressiva. En els seus *Carnets* diu: "Sóc com Montaigne: incapaç del discurs continu."

El fet que en el seu lacònic diagnòstic, comenta Louis Van Delft, Joubert esmenti Montaigne, indica fins a quin punt hi ha entre ells proximitat, parentesc, identitat en l'actitud respecte a l'escriptura.

"Als dos extrems de la cadena —escriu Louis Van Delft— la situació és idèntica en els dos moralistes més dotats: incapacitat a comprendre segons els canons de la tradició."

Mestre de Josep Pla. Pla anota a *El quadern gris* que la seva lectura fou com un impacte en el punt precís i que per anys que passin no oblidarà els seus escrits.

Joubert ensenya a Pla l'escriptura lliure i íntima, de les notes i aforismes, i la de l'assaig en el genuí sentit establert per Montaigne. I li descobreix Montaigne. I tots els moralistes que hi ha entre Montaigne i Joubert. I després, tots els que troba fora de França: Nietzsche i Leopardi, fonamentalment.

En Joubert, Pla veu l'home d'un gust admirable, absent de pedanteria i afectació. En el moment que el llegeix, considera que com a escriptor és literalment inconcebible en aquestes latituds.

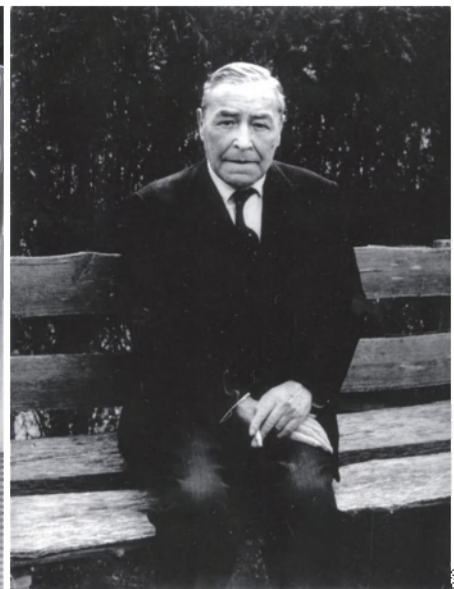
En aquestes latituds, aquí, "els mestres es tornen pedants i els deixebles anàrquics". Pla volia un mestre que no fos pedant i, com a alumne, no volia caure en l'anarquia en la qual queien molts dels seus coetanis.

En Joubert, com en Nietzsche, Pla veu el filòsof absent de metafísica. Hi veu el filòsof que diu que la veritable metafísica és la que torna sensible allò que és abstracte; aparent allò que és ocult, i imaginable, si es pot, allò que no és sinó intel·ligible.

Pla confessa tenir "una mena d'incapacitat biològica per a la metafísica", sentir "davant de la paraula la forma més activa del sentit del ridícul". Considera "que la pretensió de tancar l'ànima humana dins l'estretor de la lògica formal o d'un qualsevol sistema és d'una petulància grotesca". Per a les persones que es troben en aquesta

Joseph Joubert (1754-1824) és considerat el darrer gran moralista francès. Les primeres dècades del segle XX va tenir dos grans admiradors catalans, Eugeni d'Ors i Josep Pla.

mateixa situació, els textos de Joubert, diu, "són capitals".

Amb Joubert, i la resta de moralistes francesos, Pla es fa escèptic, cínic fins i tot, aprèn a conèixer l'home etern, i a armar-se contra l'idealisme.

L'enfant terrible que escandalitza tothom, caurà poc després en mans de la Lliga, però aquells 18-19 ja cova el seu conservadorisme, amb l'ajut de Joubert, defensor de l'ordre i la tradició. Un cínic Joubert que diu: "La

república és l'únic remei als mals de la monarquia, i la monarquia l'únic remei als mals de la república.”

Gràcies al moralista, Pla s'adona de quin ha de ser el paper de l'escriptor i la funció de la literatura, ben diferent del que practica la persona que l'ha fet llegir, Ors. Ironia de la història: Pla acabarà distanciant-se del barroc, afectat i arbitrari Eugeni d'Ors gràcies a l'autor que li ha recomanat.

Una idea de la literatura. Joubert, com diu Marc Fumaroli (*Trois institutions littéraires*, 1994), busca la literatura, després d'haver travessat la tempesta revolucionària, en el seu fur intern, com va fer Montaigne, coetani de les guerres civils del segle XVI. La busca en el sentit íntim oracular que il·lumina més bé les persones, les coses i un mateix abans que no pas la raó orgullosa. La busca també en un diàleg més enllà del temps amb el que Barrès anomenava, recorda Fumaroli, els “intercessors”.

La literatura per a Joubert, diu Fumaroli, encara que tingui una façana social, que és fràgil, és abans que res una societat secreta, la supervivència de la qual depèn dels seus propis membres, i del do de visió del qual són dotats.

El quadern gris és, precisament, el diàleg amb els intercessors de l'autor, és una societat secreta que s'oposa al seu temps. Pla no és un home del seu temps, és un home que s'oposa al seu temps, com diu ell mateix. I en aquesta lluita, l'hi ajuda l'intercessor Joubert.

El mestratge joubertià arriba fins a l'ofici d'escriure. Com al realista Stendhal, al realista Joubert li agraden els fets aparentment anecdòtics. Joubert ajuda Pla a perfilar el seu estil. L'escriptor català troba en el moralista la doctrina estilística stendhaliana. Bàsicament, la defensa de claredat i la concisió i la lluita contra la foscor. L'animadversió total a l'afectació i la xerrameca. El fet de considerar el ritme i l'elegància com a vicis. I l'estima pels mots familiars contra els singulars.

I una darrera coincidència. Tots tres, Joubert, Stendhal i Pla, confessen que voldrien viure com italians. Aquest idealisme no els va fer mal.

Lluís Bonada

L'editorial Proa farà arribar aquest mes de gener a les llibreries la traducció dels 'Pensaments, judicis i anotacions' de Joseph Joubert, en versió de Joan Casas. EL TEMPS ofereix als seus lectors una àmplia selecció de les 1.376 reflexions aplegades al volum. L'edició catalana es basa en l'antologia de Rémy Tessonneau.

L'home que encunyà la saviesa en màximes

Pensaments, judicis i anotacions

JOSEPH JOUBERT
Edició de Rémy Tessonneau.
Traducció de Joan Casas.
Proa, Barcelona, 2009.
550 pàgines / 22,90 euros

■ 7

Hi ha homes que són inconstants perquè no estimen cap dona. Jo sóc inconstant perquè les estimo totes.

■ 22

Voldria que els pensaments se succeïssin en un llibre com els astres en el cel, amb ordre, amb harmonia, però còmodament i a intervals, sense tocar-se, sense confondre's; i tanmateix sense deixar de lligar-se, d'afinar-se, d'acordar-se. Sí, voldria que rodolessin sense ensopegar ni ajuntar-se, de manera que cadascun d'ells pogués subsistir independent. Cap cohesió massa estricta; però tampoc incoherències: la més lleugera és monstruosa.

■ 36

Em costa marxar de París perquè m'he de separar dels meus amics; i em costa marxar del camp perquè aleshores m'he de separar de mi.

■ 48

Sens dubte em dec haver expressat alguna vegada brutalment, per anar més de pressa. Les paraules gruixudes

obreuen meravellosament.

■ 134

Qui no es deixa enganyar mai no és un amic.

■ 135

Quan els meus amics són bornis, me'ls miro de perfil.

■ 178

La naturalesa ben ordenada contemplada per l'home ben ordenat, vet aquí la bellesa poètica.

■ 180

Quan diuen que l'art és una imitació, el defineixen pel seu procediment o la seva manera d'operar i no pel seu objecte. M'agradaria més dir que l'art és una multiplicació, perquè aleshores el definiria pels seus efectes i la seva utilitat. L'art, de fet, només existeix per multiplicar les coses que commouen els nostres sentits representant-nos-les i només és útil en tant que multiplica al voltant nostre les coses belles, és a dir les coses que ens commouen agradablement, deliciosament, i de tal manera que ens fan feliços.

■ 200

Tot allò que és bell és indeterminat.

■ 217

De fet no és la veritat allò que cal en